

OLA TEIGE

Nettverk

En introduksjon til historisk nettverksanalyse*

Nettverksanalyse, eller historisk nettverksanalyse, er en metode for å analysere og undersøke sosiale nettverk og deres betydning for mennesker i fortiden. Studier av nettverk er i bunn og grunn undersøkelser av uformelle sosiale bånd mellom personer, deres form, innhold, utstrekning og betydning. Slike undersøkelser er nyttige for historikere, lokalhistorikere og slektsforskere på ulike flere måter: De gir data som kan brukes som grunnlag for komparasjon (sammenligning), og plasserer personer i fortiden i en sosial sammenheng. Det bidrar til å forklare deres strategier og valg når det gjelder karriere og familierelasjoner. Undersøkelsene kan dessuten synliggjøre slike uformelle sosiale relasjoner og dermed gi et klarere og mer fullstendig bilde av hvordan sosialt liv og maktfordeling artet seg i et samfunn, i en by eller bygd eller i en spesiell sosial gruppe. En kortdefinisjon av nettverk er at det er varige og uformelle sosiale relasjoner mellom mennesker.

Slektsforskere er opptatt av å avdekke og beskrive familie- og slektskapsbånd, i tillegg til å plassere aner i en samfunnsmessig sammenheng. Det gjør at de studerer både slektskap og andre typer uformelle sosiale relasjoner. På den måten vil jeg hevde at de fleste slektsforskere tar for seg nettverk i sine studier, om ikke eksplisitt så i hvert fall implisitt.

Denne artikkelen er et forsøk på å gi en oversikt over begrepene nettverk og nettverksanalyse. Hvis de skal være fruktbare redskaper i studiet av tidligere tiders samfunn, er det nødvendig å fylle begrepene med innhold og å definere dem. Dette er et forsøk på dette. Da kan de forhåpentlig-

vis bli fruktbare verktøy for historikere og slektsforskere. I tillegg kommenterer jeg kritikk som er kommet mot analysemetoden. Jeg tar også for meg nettverksanalyse og beslektede begrepers historie Hvem brukte dem først? Hvordan er de blitt brukt av tidligere forfattere og forskere? Slik sett er dette både en oversikt over et forskningsfelt og et bidrag til utarbeidelsen av nettverksanalyse som et verktøy. Kort sagt, en introduksjon til studiet av nettverk i historiefaget.

Nettverk

Nettverk er et ord som møter oss overalt i dagens samfunn. Det snakkes om det moderne nettverkssamfunnet og hvor viktig det er å danne nettverk. All oppmerksomheten er et tegn på at bevisstheten omkring viktigheten av nettverksbånd har økt. Men det blir imidlertid sjelden definert eller brukt annet enn generelt. Det er et ord, ikke et begrep. Hvis det skal være en vitenskapelig term og et fruktbart verktøy for historikere i en nettverksanalyse, må det ha

* Denne artikkelen er en omarbeidet og utvidet versjon av leksikonartikkelen «Metode: Nettverksanalyse» (<http://lokalhistoriewiki.no/index.php/Metode:Nettverksanalyse> [URL korrekt 7.8.2012]) som er skrevet på oppdrag av lokalhistoriewiki.no. Dette er en fag- og forskningswiki som drives av Norsk lokalhistorisk institutt. Det er først og fremst frivillige med interesse for og kompetanse innen områdene den dekker, som skriver artikler og laster opp bilder. Det er flere ulike seksjoner i wikien, blant annet et metoderom, kildearkiv og geografiske inngangsporter.

en solid og egnet definisjon, som ikke er for vid og itetsigende eller for snever og eksklusiv.

Historisk nettverksanalyse befinner seg et sted i krysningspunktet mellom sosialhistorie, politisk historie, mentalitetshistorie og kulturhistorie og er inspirert av sosiologi. Enkelt sagt kan man si at nettverksbånd er uformelle sosiale relasjoner. Alle historikere og slektsforskere som undersøker samfunn, elite, politikk eller lignende emner, vil bedrive en eller annen form for nettverksanalyse. Det er klart at de må forholde seg til rollen vennskap og andre uformelle bånd har spilt, i hvert fall implisitt. Men eksplisitte studier kan gi et klarere fokus og kan dermed belyse samfunnstrekk som ellers ofte er underkommunisert i historiebøkene.

Nettverk kan defineres som et sett mer varige, uformelle og mellommenneskelige sosiale bånd (relasjoner, forbindelser). Det er oppbygd av aktører og båndene mellom dem. Nettverk betegner også en aktørs ulike bånd når man systematiserer dem, som i et diagram, eller når man tar for seg en aktørs ulike samlede bånd til andre aktører.

Nettverksanalyse

Nettverksanalyse er følgelig den systematiske undersøkelsen og analysen av slike uformelle sosiale relasjoner eller bånd (jeg bruker termene synonymt). Det er undersøkelser av båndenes form, art, styrke og varighet. Et viktig moment innen nettverksanalysen er studieobjektet. En grunnleggende analytisk skillelinje går mellom ego-sentriske studier og helhetsstudier (*Whole Network Approach*). Den første metoden tar utgangspunkt i én enkelt person, med vekt på typer og antallet sosiale relasjoner denne har. Den andre søker å studere et helt nettverk, ved å se på de sentrale båndene mellom aktører i et sosialt system, gjerne ved hjelp av et blokkdiagram.¹

En annen betydning av ordet *nettverk* brukt av historikere og andre forekommer ofte i studier av kjøpmenn, der det brukes i begrepet handelsnettverk. I denne betydningen er dette et geografisk begrep, som

betegner en bys, handelsgruppes eller en kjøpmanns ulike handelsforbindelser på andre steder enn hjembyen. Denne betydningen må holdes separat fra det sosiale nettverksbegrepet definert over, som betegner uformelle sosiale relasjoner mellom sosiale aktører. Man må altså i slike tilfeller skille mellom sosiale nettverk og geografisk/økonomiske nettverk – skille form fra innhold.²

Studieobjektet

I løpet av de siste tjue årene har historisk nettverksanalyse utviklet seg som et spennende felt på grensen mellom kulturhistorie, politisk historie og sosialhistorie. Det er særlig blitt benyttet av historikere som arbeider med middelalderen og tidlig nytid (perioden ca. 1500–1800).

Ifølge en rekke historikere kan tidlig nytid sies å ha vært noe nær en klassisk epoke for uformelle relasjoner i Europa. Kontinentet var gjennomvevd av et nett med personlige avhengighetsforhold, som var mye mer omfattende, strukturerte og viktige enn historikere lenge har vært klar over. Nettverkene løp i, utenfor og parallelt med staten; de formelle strukturene var ofte svake, mens de uformelle båndene var desto sterkere. Dessuten var det private og det offentlige ofte ennå ikke klart atskilt. Alt dette bidro til at uformelle bånd var viktige for maktutøvelse og sosialt liv generelt. 1800-tallet innebar i mange samfunn – også i Norge – en økt bevegelse mot

¹ Charles Wetherell: Historical Social Network Analysis, *International Review of Social History* 43 (1998), s. 126–127; Örjan Simonsson: Nätverk och rum, i *Nätverk i historisk forskning – metafor, metod eller teori*, red. Peter Aronsson, Solveig Fagerlund og Jan Samuelsson (Växjö 1999), s. 74.

² Walter W. Powell: Neither market nor hierarchy: network form of organization, i *Markets, hierarchies and networks. The coordination of social life*, red. Grahame Thompson, Jennifer Frances, Rosalind Levačić og Jeremy Mitchell (London 1991), s. 264–276; Sanjay Subrahmanyan: *Merchant networks in the Early Modern world* (Aldershot 1996).

byråkratisering og formalisering av statsstyret, noe som gjorde at nettevverkene mistet mye av sin politiske betydning og kraft – men selvsagt på ingen måte all betydning. Tidlig nytid er dessuten også en gunstig og oversiktlig periode rent kildemessig for historikere. Det finnes nok kildemateriale som kan belyse uformelle sosiale relasjoner, mer enn det gjør for middelalderen, men ikke *for* mye, slik det kan være i moderne historie, der aktører kan ha etterlatt seg tusenvis av brev og lange dagbøker i tillegg til andre kilder.

Men historisk nettverksanalyse er på ingen måte begrenset til tiden før 1800. Det er i den senere tid kommet flere historiske studier som har brukt nettverksanalyse på andre perioder og samfunnslag enn eliten i tidlig nytid og som har vist at det er fruktbart også her. Men de krever at studieobjektet, enten det er en person eller en del av en persons virksomhet, en sosial gruppe eller et spesielt sted (by, bygd eller annet), er fruktbart for nettverksanalyse: at det er avgrenset og ikke er for stort eller uklart. Det er også viktig at det finnes nok kilde-materiale som kan belyse sosiale relasjoner, men ikke for mye. Det er altså i langt høyere grad enn for historien før 1800, der historikerene oftest tar de kildene de finner, nødvendig å stille opp gode og avgrensede problemstillinger.

Et godt eksempel på en slik studie er den svenske historikeren JOHAN LUNDINS avhandling *Näten på Limhamn. Sociala relationer i ett lokalsamhälle 1870–1914*. I denne beskriver Lundin hvordan Limhamn ved Malmö vokste fra å være en liten søvning fiskerlandsby til å bli en stor industriby, etter at det ble etablert en sementfabrikk ved stedet i 1870. Lundin gikk ut fra tanken om at et lokalsamfunn kunne ses som «en grupp individer för-enade i ett nätverk av sociala relationer».³ Ifølge ham er derfor nøkkelen til forståelse av dette objektet en studie av disse sosiale nettevverkene som praksis (på mikronivå), hvor de sosiale strukturene (makronivået) ble skapt, reproduisert og endret over tid. For å gjøre dette bruker han både dagbøker og kilder fra foreningslivet i Limhamn.

Samfunnsvitenskapelige røtter

Moderne nettverksanalyse har sin opprinnelse i tre miljøer i samfunnsvitenskapelig forskning i tiårene rundt den annen verdenskrig. I 1930-årene studerte en gruppe sosialpsykologer ved MIT og University of Michigan gruppedynamikk og utviklet den såkalte sosiometrien. Sosiale former ble studert med grafiske «sosiogrammer» der punkter representerte individer, og linjer viste relasjonene mellom dem. En videreutvikling av dette var feltteorien som beskrev relasjonene i konfigurasjoner og matematiske termer. Parallelt med dette pågikk lignende forskning av sosiologer og sosialantropologer ved Harvard. Dette miljøet utviklet klikkbegrepet. Klikker er avgrensede uformelle undergrupper av individer i et nettverk som ble kontrastert med sosiale konfigurasjoner som familie, kirke, klasser osv. Det siste miljøet var en gruppe sosialantropologer i Manchester med A. R. RADCLIFFE-BROWN i spissen. Disse kombinerte sosiometrien med sosiologiske begreper og mente at slektskap, klikker og lignende relasjoner burde ses som en uformell sfære av menneskelige samhandlinger som de kalte nettverk.

I 1950-årene ble de tre tradisjonene sosiometri, sosiogram og klikker ført sammen, videreutviklet og formalisert til ett analyseverktøy av amerikanske forskere. Selve begrepet sosialt nettverk kom ikke i bruk før i 1954, da det ble formulert av den amerikanske antropologen J. A. BARNES – før øvrig i en berømt studie av sosiale bånd i et norsk fiskevær.⁴ Det ble etter hvert utviklet kvantitative matematiske modeller som illustrerte strukturelle relasjoner i en gruppe. Denne tradisjonen er blitt til det som i dag kalles formell nettverksanalyse der blant andre de amerikanske sosiologene HARRISON WHITE,

³ Johan Lundin: *Näten på Limhamn. Sociala relationer i ett lokalsamhälle 1870–1914*, doktoravhandling i historie ved Lunds Universitet (Lund 2007).

⁴ J. A. Barnes: *Class and Committees in a Norwegian Island Parish*, *Human Relations* 7 (1954), s. 39–58.

WALTER W. POWELL og MARK S. GRANOVETTER i dag er sentrale. Nettverksanalyse har i de senere tiår fått status som noe av et analytisk paradigme innen sosiologien.⁵

Historisk nettverksanalyse

Det er særlig gjennom Walter W. Powell at formell nettverksanalyse har påvirket nettverksstudier i nordisk historieforskning. I sin artikkel «Neither market nor hierarchy: network form of organization» fra 1991 formulerer han tre idealtyper for organisering av menneskelig samhandling: *marked, hierarki og nettverk*. Han teoretiserer over hva dette innebærer, og mener at dette er en bedre modell enn å beskrive marked og hierarki som to forskjellige ender av en akse. Ifølge Powell fanger denne tredelingen opp en viktig forskjell:

Surely this patterned exchange looks more like a marriage than a one-night stand, but there is no marriage license, no common household, no pooling of assets. In the language I employ below, such an arrangement is neither a market transaction nor a hierarchical governance structure, but a separate different mode of organization, one with its own logic, a network.⁶

Powells nettverksbegrep kan kort defineres som uformelle langvarige relasjoner, i motsetning til markedets kortvarige og hierarkiets formelle og ofte institusjonaliserte bånd.

Uppsala-kretsen

Powells perspektiv ble så i 1990-årene tatt opp og operasjonalisert av en gruppe yngre historikere i Uppsala i Sverige bestående av LEOS MÜLLER, NIKLAS STENLÅS og YLVA HASSELBERG. De opponerte mot tidligere studier av samfunn og sosial mobilitet i Norden. Inspirert av Annales-skolen⁷ la de vekt på kvantitative perspektiv og økonomiske faktorer.

Uppsala-historikerne argumenterte for at begrepet sosialt nettverk står for en ny måte å belyse og beskrive historiske hen-

delse på, og at den formelle nettverksanalysen er for innrettet på nettverkens form og geografiske utstrekning – ikke båndenes innhold og funksjon, som burde være det vesentlige for en historiker. Powells idealtyper ga dem et verktøy til å definere og beskrive nettverk med. De ønsket en kvalitativ nettverksanalyse i motsetning til en kvantitativ analyse.⁸ Uppsala-kretsens særlige nyvinning var å kombinere Powells definisjon av nettverk med den franske sosiologen PIERRE BOURDIEUS teori om ulike former for kapital.⁹ Slik ble teorien

⁵ Et *paradigme* er en vitenskapelig teori eller metode som blir akseptert som forbillig for løsningene av lignende problemer innen samme vitenskapsgren og som derved skaper en tradisjon.

⁶ Powell 1991, s. 269.

⁷ *Annales-skolen* er en historievitenskapelig gruppe som ser på historien som resultatet av et spill mellom økonomiske, samfunnsmessige og kulturelle faktorer. Den ble grunnlagt 1929 av de franske historikerne Marc Bloch og Lucien Febvre. Disse mente at den daværende historieskrivningen var altfor personorientert og la ensidig vekt på politisk historie. I dens sted ønsket de en nærmere kontakt med samfunnsvitenskapene. Annales-skolen ble utviklet på grunnlag av disse tankene og spilte en betydelig rolle i historiefagets utvikling etter annen verdenskrig.

⁸ Ylva Hasselberg, *Nätverk är ingen tebjudning!*, i Aronsson, Fagerlund, og Samuelsson (red.) 1999, s. 12–17.

⁹ Den franske sosiologen Pierre Bourdieu (1930–2002) var en av de mest innflytelsesrike teoretikerne innen moderne samfunnsfag og humaniora. Sentralt i hans forfatterskap står begrepet *kapital*, som er nyttig i denne sammenheng. Ifølge Bourdieu kan man i studier av samfunn tenke seg fire ulike typer av verdier, *kapital*, som det går an å samle og bytte mellom individer. Det er *økonomisk kapital* (formue), *sosial kapital* (individets sosiale kontakter), *kulturell kapital* (utdanning, evner og individuelle ferdigheter) og *symbolsk kapital* (innehav av symboler med stor prestisjeverdi, som titler eller prestisjefyllt arbeid, herunder omgivelsenes oppfatning av dette). De ulike formene for kapital kan konverteres gjennom ulike prosesser. Sosiologer og historikere bruker begrepene til å beskrive forholdet mellom individ og kollektiv, forholdet mellom den enkeltes handling og sosiale situasjon og om betydningen av det økonomiske i den enkeltes liv. Jf. Arild Danielson: *Kulturell kapital i Norge, Sosiologisk tidskrift* 1–2/1998, s. 76–95; Pierre Bourdieu: *Dis-tinksjonen*. (Oslo 1995), s. 11 og 33–36.

et nyttig verktøy i historie. Kretsen brukte kapital til å beskrive hva som skjedde i et nettverk. Et nettverk er et forum for menneskelig samhandling, kapital er det som byttes innenfor det.¹⁰

Lund–Göteborg-kretsen

Flere historikere kritiserte Uppsala-kretsen for å ha en for smal og for elitepreget definisjon av nettverk. De mente også at den overså at også kvantitative metoder kunne være fruktbare. Kritikerne var særlig knyttet til universitetene i Lund og Göteborg. En av dem var SOLVEIG FAGERLUND fra Lund, som i sin doktorgrad fra 2002 undersøkte nettverkene til kvinner i de lavere samfunnslagene i Helsingborg rundt 1700.¹¹ Hun argumenterte der for at nettverksanalyse også var fruktbart i studiet av slike sosiale grupper. Fagerlunds kildemateriale bestod hovedsakelig av ting- og kirkebøker, noe som skilte henne fra Uppsala-kretsen, som typisk benyttet seg av brevsamlinger fra eliten. Hun hevdet videre at oppfatningen om at man bare får svar på trivielle spørsmål ved en kvantitativ analyse, hadde ført til at nettverksanalyse nesten utelukkende var blitt foretatt ved hjelp av typer kildemateriale som sjelden er bevart, og da som oftest bare fra samfunnseliten. Lund–Göteborg-kretsen står for at historikere også kan lære av samfunnsvitenskapelig forskning. Kvantitativ og kvalitativ analyse bør heller ses på som komplementære metoder; alle nettverksanalyser inneholder oftest deler av de to.

En ytterligere uenighet som skiller de to svenske tradisjonene, er spørsmålet om det kan finnes hierarkiske relasjoner i nettverk. Uppsala-historikerne stod lenge for en stram definisjon av nettverksbegrepet – at det ikke finnes hierarkiske bånd i nettverk. De benektet ikke eksistensen av patron–klient-bånd og andre ulike relasjoner, men mente at dette måtte holdes utenfor. Lund–Göteborg-kretsen la sterkere vekt på at Powells tredeling bestod av idealtyper og ikke var mulig å finne igjen i virkeligheten, at det viktigste ved nettverk er dets uformelle karakter, og at det i nettverk ofte

finnes en situasjonsbestemt ulikhet. Dette støttes av en nærlesning av Powells artikkel fra 1991, hvor han åpner for at statushierarki, som f.eks. patron–klient-relasjoner, kan finnes i nettverk. Det avgjørende skillet mellom nettverk og hierarki er graden av formalitet, ikke likeverdighet. Nettverk har ikke formelle hierarkiske struktur; relasjonene er som Powell skrev, «lighter on their feet» – lettere på foten.¹²

Av andre virksomme historikere i Lund–Göteborg-kretsen kan nevnes IRENE ANDERSSON, ULRICA LAGERLÖF NILSSON, TOMAS NILSON og EINAR HREINSSON. Sistnevnte behandlet i sin doktoravhandling fra 2003 det familiebaserte embetsmannsnettverket på Island 1770–1870. Han fant blant annet at embetsmenn tenderte til å ta sin formelle posisjon inn i uformelle nettverk. Denne kretsens syn på nettverksbegrepet kommer klart frem i artikkelsamlingen *Nätverk som social resurs*, utgitt i 2004.¹³

Norge

Powell-tradisjonen ble først brakt til Norge av professor i historie ved NTNU IDA BULL, som i sin doktoravhandling fra 1998, *De trondhjemske handelshusene på 1700-tallet*, benyttet seg av Uppsala-kretsens kvalitative og Bourdieu-påvirkede nettverksbegrep som en av flere analysemetoder. Bull var hovedsakelig opptatt av handelsnettverk og integrerer ikke politiske forbindelser i sin nettverksmodell. Hun begrenset sin undersøkelse på dette feltet til kjøpmennenes deltagelse i byens fattigvesen og indre styre. Avhandlingen er dermed i hovedsak en familiebiografi som tar for seg

¹⁰ Håkan Gunneriusson (red.): *Sociala nätverk och fält* (Uppsala 2002).

¹¹ Solveig Fagerlund: *Handel og vandel. Vardagslivets sociala struktur ur et kvinnooperspektiv. Helsingborg ca 1680–1709* (Lund 2002).

¹² Powell 1991, s. 271 f.

¹³ Einar Hreinsson: *Nätverk och nepotism. Den regionala förvaltningen på Island 1770–1870* (Göteborg 2003); Einar Hreinsson og Tomas Nilson (red.): *Nätverk som social resurs. Historiska exempel* (Lund 2003).

næringsvirksomhetens sosiale aspekter for handelshusene hun studerer.¹⁴

I min doktoravhandling *Eliten i Christianias sosiale og politiske nettverk 1680–1750* fra 2008 ser jeg på flere aspekter ved nettverk og nettverksanalyse. Jeg gjennomgår bakgrunnen for begrepet og definerer det, i tillegg til å bruke det i en undersøkelse av nettverkene som eliten i Christiania hadde på 1600- og 1700-tallet, og hvordan denne eliten brukte dem i handel og politikk.¹⁵

Også BÅRD FRYDENLUND, stipendiat i historie ved Universitetet i Oslo, bruker nettverksanalyse i sin studie av handels- og embetsmannseliten på Østlandet i tiden rundt 1814. En av styrkene til trelasthandlerne var nettopp deres store internasjonale nettverk, som ikke bare bestod av bånd til ministre og embetsmenn i København; de hadde også klienter, ansatte og venner i Norge og handelskontakter i Sverige og Storbritannia. Disse relasjonene skulle vise seg å være svært verdifulle i 1814.¹⁶

Nettopp for handelsmenn var nettverk viktig, noe både Bulls, min og Frydenlunds forskning har vist. Det er fordi nettverksbånd – familie, vennskap og annet – skapte tillit. Og tillit var svært viktig for kjøpmenn i en tid med dårlige kommunikasjoner og lite utviklet finansvesen. Man måtte stole på den man handlet med. Og det kunne man gjøre hvis man hadde et sosialt bånd til denne personen. Jo større handelstransaksjon og jo lengre avstand, jo viktigere var det å kunne kombinere handel med forpliktende nettverksbånd.

Også i Norge har det ennå vært lite forskning om nettverk som ikke omhandler eliten og/eller perioden mellom 1500 og 1800. Det er imidlertid i ferd med å endre seg. I tre nyere doktoravhandlinger ved Universitetet i Oslo brukes nettverksanalyse som ett av flere redskaper for å undersøke og anskueliggjøre hvordan norske politiske aktører på 1800- og 1900-tallet brukte uformelle bånd, ofte transnasjonale og bygget på vennskap, yrkesfelleskap eller familie, i sitt virke. De hadde store sosiale nettverk som de brukte i sin mangslungne virksomhet, med relasjoner som både gikk

parallelt med, men også krysset og gikk steder der offisielle hierarkiske bånd ikke gikk. Den ene er CARL EMIL VOGTS avhandling om Fridtjof Nansens humanitære og internasjonale prosjekt 1920–1930,¹⁷ den andre PER JOSTEIN RINGSBYS undersøkelse av tre skandinaviske fredsforeninger i perioden 1882–1922.¹⁸ Den siste, og seneste, er MARTHE HOMMERSTADS *Politiske bønder. Bondepolitikk og Stortinget 1815–1837*. Her tar hun for seg bøndenes politiske aktivitet på Stortinget, etter at de i 1814 fikk stemmerett og Norge en begrenset demokratisk forfatning. Hommerstad undersøker hvem som utgjorde det politiske lederskapet lokalt og nasjonalt blant bøndene, og hvordan de aktiviserte og mobiliserte resten av bondebefolkningen for å oppnå innflytelse og påvirke stortingsvedtak. For å gjøre dette benytter hun seg blant annet av nettverksanalyse. Det hjelper med å «avdekke hvem som var med på å etablere en felles forståelse av misnøye og hvordan en kunne handle i sammenheng med denne misnøyen. Spesielt vil det være viktig å undersøke de sterke båndene som kunne eksistere innenfor en lokal elite, slektskap og organisasjoner».¹⁹ Hommerstad mener

¹⁴ Ida Bull: *De trondhjemske handelshusene på 1700-tallet: slekt, hushold og forretning*, doktoravhandling i historie ved NTNU (Trondheim 1998), s. 183, 256–260 og 290.

¹⁵ Ola Teige: *Eliten i Christianias sosiale og politiske nettverk 1680–1750*, doktoravhandling i historie ved Universitetet i Oslo (Oslo 2008).

¹⁶ Bård Frydenlund: *Stor af Stand, Større af Velstand – innblikk i Christiania-elitens makthege- moni 1750–1814. Om samfunns- og nettverk og konflikter med utgangspunkt i Nordmarksgodsets aktører*, hovedoppgave i historie ved Universitetet i Oslo (Oslo 2002); d.s.: *Stormannen Peder Anker* (Oslo 2009).

¹⁷ Carl Emil Vogt: *Nestekjærighet som realpolitikk. Fridtjof Nansens humanitære og internasjonale prosjekt 1920–1930*, doktoravhandling i historie ved Universitetet i Oslo (Oslo 2010).

¹⁸ Per Jostein Ringsby: *40 års kamp for fred. Tre fredsforeninger i Skandinavia 1882–1922*, doktoravhandling i historie ved Universitetet i Oslo (Oslo 2011).

¹⁹ Marthe Hommerstad: *Politiske bønder. Bondepolitikk og Stortinget 1815–1837*, doktoravhandling i historie ved Universitetet i Oslo (Oslo 2012), s. 35 f.

Fig. 1. Et delvis fantasifullt fransk prospekt av Christiania fra 1685. Fremst ser vi skipene på vei til bordtomtene på Grønland til høyre, der ser vi stabler med trelast som venter. Til venstre er maktens sete Akershus avbildet, og i midien er byen. Bakerst ser man Norges skog og fjell. (Fra Edvard Bull og Valborg Sønstevold: *Kristianias historie*, bd. 2: 1624–1740, Oslo 1927. Etter en original i Bibliothèque Nationale i Paris.)

at ekteskapsbånd og slektskapsbånd er viktige for å bidra til å forklare den norske bondeelitens handlinger.²⁰

Flere av forskerne som er aktive i forskningsprosjektet «Kulturperspektiv på møte mellom bønder og embetsmenn» ved Høgskulen i Volda, arbeider med nettverksperspektiv og betydningen av uformelle sosiale relasjoner i sin undersøkelse av sosial interaksjon – kulturmøter – mellom bønder og embetsmenn, selv om de ikke nødvendigvis bedriver nettverksanalyse etter «powellsk» modell. Prosjektet forsøker blant annet å få øye på de nettverksbåndene som embetsmenn, bønder og husmenn hadde til hverandre i små norske lokalsamfunn i tidlig nytid. Det dreier seg om flere typer bånd, men særlig viktige er patron–klient-relasjoner (se nedenfor).

En av dem som er tilknyttet dette prosjektet, er stipendiaten METTE VÅRDAL, som skriver om sosiale relasjoner mellom embetsmenn, bønder og husmenn i Vågå

mellom 1745 og 1844. Hun skal med en nettverksanalytisk og mikrohistorisk tilnærming prøve å nyansere den etablerte oppfatningen om at det norske samfunnet i tidlig nytid var delt mellom en embetsmannskultur og en bondekultur. Vårdal har allerede funnet at husmennene hadde flere handlingsmuligheter enn man har lett for å forestille seg. Det var mange og sammensatte sosiale relasjoner, som ofte gikk på tvers av standsskille. Kildene hun bruker, er i hovedsak brevsamlinger etter embetsmenn, bønder og husmenn i Vågå.²¹

²⁰ Hommerstad 2012, s. 2, 35–38, 57–64 og 294–297.

²¹ www.hivolda.no/nyn/hivolda/om-hogskulen/avdelingar/samfunnsfag-og-historie/fou/shp_-_kulturperspektiv [URL korrekt 7.8.2012]; www.uib.no/ahkr/nyheter/2012/09/mellom-bonder-og-embetsmenn-i-vaagaa-eit-portrettintervju-med-mette-vaardal [URL korrekt 9.11.2012].

Annen historisk nettverksanalyse

En rekke andre norske og nordiske historikere har vært opptatt av uformelle sosiale forbindelser og nettverk eller hatt slike strukturer som studieobjekt, uten å være inspirert av sosiologi eller å dra veksler på formell nettverksanalyse. Dette gjelder særlig dem som har studert bysamfunn, kjøpmannsfamilier og handelshus i tidlig nytid. Blant disse finner man navn som KNUT SPRAUTEN, TORE PRYSER, GUNNER LIND og ØYSTEIN RIAN.

Knut Sprautens artikkel «Hans Hornemann; med embetsverket i lomma» er en god analyse av en eliteaktørs nettverk rundt 1750. Sprauten viser hvordan storkjøpmannen HANS HORNE MANN i Trondheim systematisk dyrket vennskapsbånd med sosialt likeverdige embetsmenn og slik skaffet seg betydelig uformell makt. Spesielt viktig var forbindelsen til embetsmannen JACOB BENZON i København (som senere blant annet var stattholder i Norge).²²

Øystein Rian, professor ved Universitetet i Oslo og Norges fremste aktive dansketidshistoriker, har i en lang rekke studier påpekt de dansk-norske elitenettverkene betydning i Norge i tidlig nytid. Han har også flere steder diskutert problematikken i forbindelse med studier av elitens ekte-skapsmønstre. Rian viser også at det i det dansk-norske adelsveldet før 1660 snarere var regelen enn unntaket at det i statsadministrasjonen var parallelle hierarkiske og personlige bånd. De adelige lensherrene i Norge ansatte ofte sine klienter som fogder og hadde store nett av klienter (ofte unge dansker) i sine områder. Dette minner om funn i min doktoravhandling fra 2008, der jeg fant at det samme var tilfelle for den dansk-norske embetsmannseliten som styrte Norge etter 1660. I sin bok om Bratsberg amt (dagens Telemark fylke) på 1600-tallet har Rian også vist hvordan slektskap og forretningsforbindelser var to av de viktigste båndene som bandt eliten i de norske byene sammen til en gruppe.²³

Danske Gunner Lind står for en rendyrket kvalitativ og geografisk metode inspirert av sosiologiens formelle nettverksanalyse.²⁴

Utenfor embetsstanden og kjøpmannsstanden er Tore Pryser's sosialhistoriske hovedoppgave fra 1974 om thranitterbevegelsen i Ullensaker trolig det eneste eksemplet på et slikt perspektiv, om enn bare implisitt.²⁵

Nettverk i norsk genealogi og prosopografi

Det er ikke bare sosialhistorikere og politiske historikere som har sett på sosiale nettverk og har brukt nettverksanalyse som forskningsmetode. Det gjør også historikere som holder på med andre deler av historiefaget, spesielt de som holder på med personalhistorie, prosopografi og genealogi. I tillegg er dette temaer som slektsforskere ofte kommer bort i.

Genealogi er vitenskapen om opphavet til og utbredelsen av slekter og familier, samt kartlegging av slektskapet mellom personer. Prosopografi kan defineres som historiske undersøkelser av de felles bakenforliggende karaktertrekkene til grupper av aktører. Det blir gjort ved kollektive studier av deres liv. Det dreier seg om opplysninger om fødsel og død, arvefordeler, giftermål og familie, bosted, sosialt opphav, yrke, religion, utdanning og karriere. De ulike opplysningene blir så sidestilt og kombinert og deretter undersøkt. Blant annet er det interessant å se om det er interne korrelasjoner eller korrelasjoner med andre faktorer. De ulike typene av nettverksbånd er selvsagt faktorer som er av interesse i en

²² Knut Sprauten: Hans Hornemann; med embetsverket i lomma, i *Årbok for Trøndelag folke-museum* 1993, s. 37–42.

²³ Øystein Rian: Giftermål og familie som elitedannende faktorer i 1600-tallets Bratsberg, *Historisk tidsskrift* 4/1990, s. 471–483; d.s.: *Embetsstanden i dansketida* (Oslo 2003), s. 17, 57–61, 108 og 124–125; d.s.: *Bratsberg på 1600-tallet. Stat og samfunn i symbiose og konflikt* (Oslo 1997).

²⁴ Gunner Lind: Great friends and small friends: Clientilism and the power elite, i *Power elites and state building*, red. Wolfgang Reinhard (Oxford 1996), s. 133–147.

²⁵ Tore Pryser: *Thranittene i Ullensaker. En sosialhistorisk analyse*, hovedoppgave i historie ved Universitetet i Oslo (Oslo 1974).

slik sammenheng, det samme er nettverksrelasjonenes rolle som forbindelser mellom historiske aktører.²⁶

En historiker som benytter seg av slike fremgangsmåter og som dermed også tar for seg nettverk, er JO RUNE UGULEN. Hans avhandling fra 2006, «... *alle the knaber ther inde och sædescwenne ...*», omhandler den sosiale bakgrunnen til jordeierne på Vestlandet i middelalderen. For å avgjøre denne og plassere personene som han undersøker sosialt, bruker han blant annet genealogiske og prosopografiske metoder:

I denne avhandlinga er genealogiske metodar viktige for å kartleggja slektsrelasjonar og nettverk i samband med å innplassera individuelle personar sosialt, og for å avgjera eller i det minste indikera kva sosial status dei hadde. Genealogi inngår også som ei viktig brikke i det prosopografiske arbeidet, der kartlegging av familierelasjonar er viktig.²⁷

Ugulen bruker også termene *nettverk* og *maktnettverk* som verktøy når han tar for seg elite og definerer hva dette er. Det vil, som han skriver, «i alle samfunn vera ei stor grad av overlappende nettverk av elitar».²⁸ Han definerer ikke begrepene utover dette, men lar det være implisitt hva han legger i det. I sin konklusjon skriver Ugulen blant annet at en kartlegging av jordeiere er et viktig utgangspunkt for videre forskning om maktnettverkene i middelaldersamfunnet.²⁹

I norsk genealogi er studier av sosiale bånd, slektskap og andre uformelle relasjoner særlig blitt benyttet i studiet av middelalderslekter, uten at noen av genealogene som har gjort dette, har brukt et eksplisitt nettverksbegrep som definert over. Mange slike artikler er blitt utgitt i regi av Adelsprosjektet. Dette prosjektet ble startet av fire yngre historikere i 1989 med formål å belyse adelens historie i Norge og dens påvirkning på den videre historien. Prosjektet har arrangert en rekke seminarer og foredrag og en rekke artikler er blant annet blitt utgitt i *Norsk slekthistorisk tidsskrift* (NST).³⁰ I middelalderen er det i praksis kun aristokratiet og geistligheten som har

etterlatt seg tilstrekkelig med kildemateriale til at det er mulig å utføre nettverksanalyser. For studiet av samfunnsaktører og de ledende slektene i middelaldersamfunnet kan slike studier gi ny kunnskap og kontekst til familiestrategier og maktforhold. Hvordan ble familier og vennskapsbånd brukt? Hvilken innvirkning hadde det på slekten? Et eksempel på en nettverksanalyse er GEIRR I. LEISTADS artikkel om Nesøy-godset i Asker fra 1996.³¹ Et annet er TOR WEIDLINGS artikkel «Ett og klient» publisert i NST 2002. I denne drøfter Weidling patron–klient-relasjoner, vennskap og sosial mobilitets betydning for adelens og embetsmennenes karriere i tidlig nytid. Man kan si at temaet er ett av flere der genealogi og sosialhistorie krysser hverandre. Artikkelen har overføringsverdi for

²⁶ Jo Rune Ugulen: «... *alle the knaber ther inde och sædescwenne ...*» *Ei undersøking i den sosiale samansetjinga av den jordeigande eliten på Vestlandet i mellomalderen*. Lett revidert utgave, doktoravhandling i historie ved Universitetet i Bergen (Bergen 2008), s. 83–85; Tore H. Vigerust: Eldre og nyere prosopografi til norsk middelalder (inntil 1537), *Norsk slekthistorisk tidsskrift* (NST) XXXVI (1997), s. 87–93.

²⁷ Ugulen 2008, s. 84.

²⁸ Ugulen 2008, s. 33.

²⁹ Ugulen 2008, s. 13–14, 33–34, 67, 83–85, 330, 562 og 578–583.

³⁰ Lars Løberg: En sosio-demografisk krise – slekten Dall i fire generasjoner, NST XXXVI (1997), s. 143–157; Lars Løberg og Tor Weidling: Ikke ett, men to Kalips-gods, NST XXXII (1989–90), s. 89–121; Tore H. Vigerust: *Aspa-seminaret. Sandvika 25 oktober 1996, Kristiansund 6–7 september 1997* (Oslo 1997); d.s.: *Benkestokk-seminaret. Meløy 14–15 august 1999* (Oslo 1999); Lars Løberg: Norsk genealogi i det 21. århundre, NST XXXVIII (2001), s. 129–135; Ottar Dahl: Genealogi og historieforskning i Norge etter annen verdenskrig, NST XXXVIII (2001), s. 121–128.

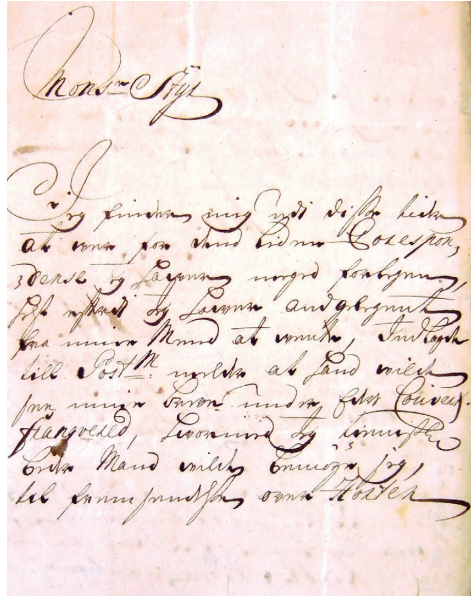
³¹ Geirr I. Leistad: Nesøya og Nesøygodsets eiere i middelalderen og tidlig nytid, *Asker og Bærum historielags årsskrift* 37 (1997), s. 311–346. Se også Ola Teige: Den mislykkede klienten. Garnisonsauditør Gottfried Coppy og slekten Coppy i Norge, NST XXXVIII (2002), s. 198–212; Knut W. Ruyter: Papirmester Diderich Reuter (1698–1762) på Sagene, NST XLII (2009), s. 127–148.

genealogiske studier som går ut over bare å konstatere slektskap og å sette opp tavler og som søker å plassere aktørene i en sosial og slektsmessig kontekst. Som Weidling påpeker, hang karriere og slekt nøye sammen, ofte over flere generasjoner.³²

Kritikk av nettverksanalyse

Den tyske historikeren HEIKO DROSTE, som blant annet har forsket på svenske diplomater på 1600- og 1700-tallet, har kritisert den kvalitative nettverksanalysen i historien. Han mener at utøverne av denne typen analyse ofte mangler et bevisst forhold til de implisitte antagelsene de har om hvordan nettverk fungerte. De nettverk som historikere finner, er ofte konstruerte av dem selv i ettertid, uten at den historiske aktøren var bevisst å ha vært del av det. Resultatet er, hevder Droste, at det som var løse bånd, forsterkes til faste nettverk, noe som gir et bilde av det gamle samfunnet som mye mer stabilt og strukturert enn det egentlig var. Den orden og konsistens som skisseres av nettverksforskere, mener Droste sjelden fantes.³³

Den «powellske» nettverksanalysen i historiefaget er dessuten blitt kritisert for at den i utgangspunktet er myntet på å beskrive organisering av firmaer og økonomisk bytte, og at den har liten nytte utenfor studier av selskaper og næringsliv. Powell skriver også selv at hans tredelte modell ble utviklet for å behandle «economic exchange». Den danske historikeren Gunner Lind har i denne sammenhengen påpekt at en slik definisjon av nettverk utelater sosiale relasjoner som er mer tilfeldige og kortvarige, og at en historiker dermed går glipp av mye som kan være interessant å ta med i en historisk analyse eller beskrivelse. Han mener at en powellsk nettverksdefinisjon ikke er hensiktsmessig, og at den er en tvangstrøye som utelater for mye.³⁴ I min doktoravhandling fra 2008 forsvarer jeg likevel bruken av nettverksanalyse også når det gjelder å studere sosiale relasjoner. Jeg argumenterer for at når Bourdieus kapitalbegrep blir trukket inn, så innebærer det at man jo studerer en form for ikke-

materiell kapitalutveksling, som med fordel kan studeres med Powells modell for økonomisk utveksling. Dessuten hevder jeg at de mange arbeidene fra Sverige og Norge har vist at metoden er gjennomførbar og fruktbar også i sosialhistorien.³⁵

En annen kritikk, eller kanskje snarere utfordring, som er rettet mot nettverksforskningen, er dens sosiale slagside. Det vil si at det som oftest er eliten som undersøkes. Dette har flere årsaker, ikke minst det at det er lettere å finne kilder som omtaler uformelle sosiale relasjoner i eliten enn i allmuen. De svenske historikerne LINDA OJA og KARIN SENNEFELT peker på nettopp dette i en artikkel i (svensk) *Historisk tidskrift*

³² Tor Weidling: Ætt og klient. Slektskapets betydning for karriere i tidlig nytid, NST XXXVIII (2002), s. 83–84.

³³ Heiko Droste: «A diplomat's network in 17th century Sweden», innlegg på Det 24. nordiske historikermøte, Aarhus 9.–13. august 2001.

³⁴ Gunner Lind: Introduktion til formel netværksanalyse, i Aronsson, Fagerlund og Samuelsson (red.) 1999, s. 45–59; d.s.: [Anmeldelse av] Ola Teige: *Eliten i Christianias sosiale og politiske nettverk 1680–1750*, *Historisk tidskrift* 88, nr. 3 (Oslo 2009), s. 493–496.

³⁵ Teige 2008, s. 22.

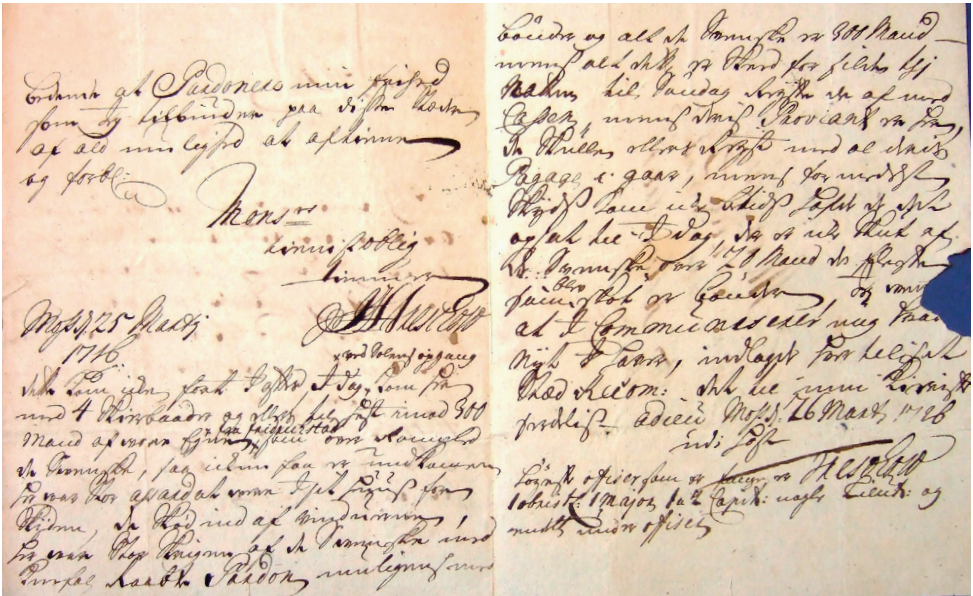

Fig. 2 (fra foregående side). Private brev er noen av de beste kildene til opplysninger om menneskers uformelle sosiale forbindelser. Desverre er det bevart få brev fra nordmenn før ca. 1800, og de få som er bevart, stammer stort sett fra eliten. Dette brevet er fra 1716 og inneholder en skildring av den svenske okkupasjonen av Moss i mars dette året. Det er skrevet av kjøpmannen Just Hermansen Treschow og er adressert til hans venn, Monsr. Styr. (DRA, Landetaten, Krigskancelliet, Memorialer 1699–1763, 1716).

hvor de etterlyser større bevissthet rundt perspektivvalg og det å gi også allmuen en plass i det historikere skriver om tidlig nytid. Ifølge disse to har nettverksforskningen bidratt med spennende og nyskappende resultater, den har blant annet:

blottlagt en tidligere ofta förbisedd dimension i människors tillvaro och bland annat givit oss nya sätt att förstå sociala relationer och förklara historisk förändring [...] Dessa studier väcker många frågor om hur sociala nätverk såg ut och fungerade bland lägre sociala skikt, och vilka likheter, skillnader och samband som kan ha funnits mellan nätverken i olika delar av samhället.³⁶

Men dette gjelder dessverre nesten utelukkende for eliten, og Oja og Sennefeldt ønsker derfor at dette perspektivet, i den grad det er mulig, også brukes på andre samfunnslag:

«Temaet är dock för viktigt och intressant för att inte utvecklas vidare.»³⁷

Typer nettverksrelasjoner

Hvilke ulike typer nettverksbånd kan man si at det finnes? Det må variere fra undersøkelse til undersøkelse. De amerikanske sosiologene JOHN PADGETT og CHRISTOPHER ANSELL opererer med fire hovedtyper nettverksrelasjoner i sin berømte artikkel fra 1973 om elitens nettverk i Firenze på 1400-tallet, «Robust Action and the Rise of the Medici». Det er 1) *ekteskapsrelasjoner* (slektskap), 2) *økonomiske relasjoner*

³⁶ Linda Oja og Karin Sennefeldt: En ny historia varifrån? Om perspektivvalet i forskning om tidigmodern tid, (svensk) *Historisk tidskrift* 126, nr. 4 (2006), s. 806.

³⁷ Oja og Sennefeldt 2006, s. 806.

(handelsbånd, handelspartnerskap, bankvirksomhet og deleierskap av eiendom), 3) *politiske relasjoner* (patron–klient–bånd og personlige lån) og 4) *personlige bånd* (vennskap og kausjonsbånd).³⁸ I sin undersøkelse fra samme periode, men om et annet type samfunn (lavadelen i Västergötland i senmiddelalderen), bruker den svenske historikeren TOMAS SMÅBERG tre lignende kategorier: ekteskap, patron–klient-relasjoner og vennskap.³⁹ I min doktoravhandling fra 2008, som tar for seg eliten i Norge på 1600- og 1700-tallet, setter jeg opp fire typer idealtypiske nettverksbånd: 1) slektskap (familie og svogerskap), 2) vennskap (vennskap, kausjonsbånd), 3) økonomiske relasjoner (faste handelsbånd, partnerskap, deleierskap) og 4) patron–klient–bånd.

Slektskap

I middelalderen og tidlig nytid var slekt den viktigste institusjonen i samfunnet og en stor del av menneskers sosiale horisont. Slegt og familie innebar både relasjoner som skyldtes blodsbånd og ekteskapsbånd, og forhold som var mer inkluderende enn hva som var bundet av blod. Slektskapsbånd er bare av reell betydning om de er gjensidige mellom partene, og om kontakten opprettholdes gjennom praktisk bruk. På denne måten kan det argumenteres for at familie er en uformell relasjon. Det er en struktur som godt kan brukes i nettverksanalyse og utgjøre en type nettverksrelasjon. Mens begrepet *familie* som oftest blir brukt om en persons nærmeste blodforbindelser, er *slekt* et videre og mer utvidet begrep. Og langt flere personer kan regnes som slekt enn som familie. Middelalderforskere og sosialantropologer har funnet ut at oppfattelsen av slektskap i Norge ikke har vært noe absolutt, men kan ses på mer som ringer i vannet som blir svakere etter hvert. Tidlig nytids sosialhistorikere har i liten grad undersøkt hvor langt ut slektskapsfølelsen strakk seg, samt i hvilken grad de varierte i ulike situasjoner og i forhold til andre typer relasjoner. Ord som *svoger* og *broder* hadde likevel et annet og mer utvidet bruksområde enn i dag. Nære venner

omtalte ofte hverandre som brødre. Det er det som kalles «symbolsk slektskap», bruken av familieterminologi uten at blodsbånd nødvendigvis var til stede. Årsaken til dette var at familierelasjoner var en mal for å forstå andre relasjoner. Familiebånd impliserte sterke bånd, solidaritet og gjensidighet, i et slags symbolsk slektskap.⁴⁰

Gode eksempler på dette er giftermålsallianser, som kan ses på som instrumentelle byttehandler mellom to familier, der økonomisk og sosial kapital konverteres. Flere norske historikere har pekt på ekteskapspolitikkenes rolle i dansketidens norske kjøpmanns- og embetselite: ANDERS BJARNE FOSSEN har skrevet om Bergens-eliten, Ida Bull om Trondheims-eliten og ANDREAS HOLMSEN om kjøpmannen MOGENS LAURITZENS familie i Christiania. Disse bøkene påviser blant annet at i et forretningsmiljø der tillit var et essensielt aspekt, var utvidede familierelasjoner nyttig i forretningene. Ofte førte ekteskap til forretnings samarbeid og omvendt. Også for innflytelse og sosialt avansement hadde ekteskap betydning. Øystein Rian har vist hvordan ekteskap i Bratsberg amt på 1600-tallet tjente som en elitedannende faktor. Han tar blant annet for seg hvordan innflyttede danske embetsmenn bygde seg en posisjon ved hjelp av målrettede ekteskapsallianser. En innflytter kunne få et «fiks ferdig» nettverk gjennom familien til kona. Han byttet sin økonomiske og

³⁸ John F. Padgett og Christopher K. Ansell: Robust Action and the Rise of the Medici, *American Journal of Sociology* 98, nr. 6 (Chicago 1973), s. 1265–1266.

³⁹ Tomas Småberg: Lokal makt och lokala nätverk. En undersökning kring det medeltida frälsets nätverk i Västergötland ca 1390–1520, i Hreinsson og Nilson (red.) 2003, s. 85.

⁴⁰ Weidling 2002, s. 83–84; Hreinsson og Nilson 2003, s. 18–32; Auður Magnúsdóttir: Álskas, giftas, stötta, sláss. Om svaga och starka länkar som politisk resurs på Island 1180–1270, i Hreinsson og Nilson (red.) 2003, s. 66–67; Ulla Koskinen: Friends and brothers. Rhetoric of friendship as a medium of power in late 16th-century Sweden and Finland, *Scandinavian Journal of History* 30, nr. 3/4 (2005), s. 239–241.

kulturelle kapital mot den nye ektefellens sosiale kapital.⁴¹

Patron–klient-relasjoner

En patron–klient-relasjon er som en uformell og uskrevet pakt mellom to enkeltpersoner av ulik status, som legger vekt på et ulikt, men gjensidig, bytte av tjenester og ressurser mellom dem. Patronens makt og ressurser byttes mot klientens tjeneste og lojalitet. Det er et varig forhold, med mer enn én enkelt isolert utveksling. Lojalitet binder partene sammen, men graden av lojalitet, forpliktelse og stabilitet varierer med forholdet. Forståelsen mellom partene er individuell og uskrevet (altså uformell), skjønt den ofte kunne være ritualisert. En patron kunne ha flere klienter, men en klient kunne også ha flere patroner og bytte patron flere ganger i løpet av sin karriere.⁴²

Vennskap

Vennskap skiller seg fra patron–klient-forhold ved å være en uformell og sosialt noenlunde likeverdig relasjon. Grovt sett kan man si at det finnes to typer vennskap: emosjonelle og instrumentelle. Instrumentelle vennskap er forbindelser hvor personer på samme sosiale nivå har inngått en allianse for å hjelpe hverandre. Det er en viktig forskjell i forhold til den vanlige definisjonen av vennskap i dagens samfunn, som er et emosjonelt vennskap. I avhandlingen min argumenter jeg for at det er vanskelig og egentlig ikke ønskelig å skille mellom disse to ytterpunktene da det er ganske umulig for en observatør på utsiden å si hvor mye ekte følelser det er i et vennskap, hva som er kynisme, eller hvor det ene ender og det andre begynner.⁴³

JÓN VIÐAR SIGURÐSSON ved Universitetet i Oslo utga i 2010 en bok vennskapets rolle på Island og i Norge i vikingtid og middelalder, *Den vennlige vikingen*. Her hevder han at det var vennskap som var samfunnets viktigste sosiale bånd, og at det var viktigere enn slektskap. Det går til dels på tvers av hva som tidligere har vært det allment aksepterte bildet av denne perioden,

at det var et ættesamfunn der slektskapsbåndene var avgjørende, særlig i politikk og konflikter. Jón Viðar Sigurðsson mener at man i dette statsløse samfunnet langt på vei var organisert nettopp gjennom vennskapsbånd og allianser. Det var lojalitetsbåndene aktørene bevisst knyttet, alliansene de var del av, og symbolske handlinger som fester og gaveutveksling som ga vern. Særlig i konflikter var det viktig å ha gjensidige lojalitetsbånd til venner, i tillegg til familieband. Symbolene var dermed viktige ingredienser i det politiske spillet. Vennskap i Jón Viðar Sigurðssons bok omfatter både likeverdige relasjoner og relasjoner mellom personer av ulik sosial status, det som jeg ovenfor har klassifisert som patron–klient-bånd.⁴⁴

Den finske historikeren ULLA KOSKINEN påviser i en artikkel om den svensk-finske stormannen ARVID TAWAST (ca. 1540–1599) at ordet *venn* i tidlig nytid ble brukt betraktelig bredere enn i dag. Å tiltale noen som venn, henviste i tidlig nytid snarere til at personen som brukte det, følte seg på omtrent samme sosiale nivå som den som han brukte det om. Det bekreftet og skapte sosial orden og spilte på allmenne forestillinger, idealer og normer knyttet til vennskap – en «vennskapsretorikk» som Koskinen kaller det. Normen det ble lagt mest vekt på å vise til, var ifølge Koskinen gjensidighet. Tilstedeværelsen av gjensidighet var en nødvendig, men ikke eksklusiv, forutsetning for vennskap. Og alle typer nettverksrelasjoner kan sies å bygge på gjensidighet.⁴⁵

⁴¹ Bull 1998, s. 91–96 og 120–141; Andreas Holmsen: *Fra Linderud til Eidsvold verk*, bd. 1: *Grunnleggelsen av Linderudgodset – tiden inntil 1742* (Oslo 1946), s. 36–51 og 201–212; Anders Bjarne Fossen: *Jørgen Thormøhlen: forretningsmann, storreder, finansgeni* (Bergen 1978), s. 204; Rian 1990, s. 472–488.

⁴² Sharon Kettering: *Patrons, Brokers and Clients in Seventeenth Century France* (New York 1986), s. 3–39 og 232–238.

⁴³ Teige 2008, s. 23–28.

⁴⁴ Jón Viðar Sigurðsson: *Den vennlige vikingen. Vennskapets makt i Norge og på Island 900–1300* (Oslo 2010).

⁴⁵ Koskinen 2005, s. 238–248.

Aspekter ved nettverksrelasjoner

Vi har nå sett på ulike typer nettverksbånd, i ulike historiske sammenhenger, det vi si hvordan nettverket og båndene kan sies å ha sett ut. Men for historikere og lokalhistorikere melder det seg også andre spørsmål – spørsmål knyttet til hvordan disse relasjonene ble brukt, og hva de innebar. Å få klarhet i dette er et annet viktig ledd i en kvalitativ historisk nettverksanalyse.

Styrke

Den amerikanske sosiologen Mark S. Granovetter lanserte i en artikkel fra 1973, «The strength of weak ties», begrepsparet *sterke/svake bånd*.⁴⁶ Han hevder der at forskere som foretar en nettverksanalyse, bør dele aktørers bånd i sterke og svake bånd. «Styrke» i slike bånd er en kombinasjon av mengden tid og graden av intimitet, følelsemessig intensitet og gjensidig utveksling av tjenester mellom aktørene. Disse faktorene er selvfølgelig innbyrdes avhengige av hverandre.

De fleste kan likevel, rent intuitivt, være enige om hva som er et svakt og et sterkt bånd. En rekke antropologer har hevdet at det å ha flere typer bånd i en mellommeneskelig relasjon indikerer sterke bånd. Men dette kan ikke brukes som et avgjørende kjennetegn, da det finnes sterke bånd med bare én type relasjon, som familie-bånd. Granovetter opererer med et effektivt nettverk av familie og nære venner – altså sterke bånd – og et utvidet nettverk med flyktigere bekjente – svake bånd. Han konkluderer i sin artikkel med at sterke bånd ikke nødvendigvis er de viktigste. De svake båndets styrke er utstrekningen og antallet. Det er viktig i et effektivt nettverk å ha en god balanse mellom et sterkt nettverk man kan stole på, og et utvidet nettverk med mange kontakter.

Et godt eksempel på fruktbarheten i det å undersøke sosiale båndets styrke finner vi i islandske AUÐUR MAGNÚSDÓTTIRS doktoravhandling om friller og fruets rolle

i stormenns nettverksbygging på Island 1180–1270. Hun kontrasterer ekteskapets likeverdige sterke familieband (ofte allianser mellom ulike elitefamilier) med frillevesenets svake vennskapsbånd. Hva var viktigst? Auður Magnúsdóttir konkluderer med at de to typene parforhold spilte like stor rolle. I høvdingens bånd til sine frillers familie var det innebygd en klar ulikhet, relasjonen var dermed trygg og lite sårbar for lojalitetskonflikter. Frillens familie kunne bare være lojal mot én stormann. Det motsatte var tilfelle med stormenns horisontale svogerbånd: Søskenflokkene kunne være store og lojaliteten splittet. Det var mange aktører med lik sosial status og pretensjoner om makt, noe som førte til fragmentering og konflikter. De sterke båndene forpliktet, mens svake bånd ikke innebar de samme sterke forpliktelsene. Det kan i visse tilfeller være en fordel. På den annen side kan det ikke å ha sterke bånd føre til at en aktør ikke har noen å vende seg til i krisetider. Auður Magnúsdóttirs konklusjon er dermed på sett og vis den samme som Jón Viðar Sigurðssons: En norrøn høvding måtte ha både gode familie- og vennskapsrelasjoner for å lykkes i tidens politiske spill.⁴⁷

Informasjon

En av fordelene med et nettverk er informasjonsflyt, at en aktør får tilgang til informasjon sikkert og raskt. Før moderne tid var dette særlig viktig for kjøpmenn og andre som drev med handel, da det reduserte transaksjonskostnadene ved handel. Kjennskap til nyheter som påvirket handelen, var viktig, f.eks. fenomener som krig, priser, reguleringer og uår. Nyhetsformidlingen i tidlig nytid var dessuten dårlig utviklet, og det var derfor viktig å ha bånd til gode nyhetskilder som man stolte på. Dette gjaldt ikke bare for kjøpmannseliten

⁴⁶ Mark S. Granovetter: The strength of weak ties, *American Journal of Sociology* 8, nr. 6 (1973), s. 1360–1380.

⁴⁷ Auður Magnúsdóttir 2003, s. 66–67.

i Norge, som holdt til i en geografisk og kommunikasjonsmessig periferi, men også for embetsmenn og andre politiske aktører. For de siste gjaldt det spesielt kunnskap om ledige embeter.⁴⁸

Den omtalte artikkelen av Granovetter handler først og fremst om å undersøke slik informasjonsflyt. Svake bånd kan spenne over større distanse både sosialt og geografisk. Det skyldes at fjernere bekjente til en aktør har større sjanse for å bevege seg i andre sirkler enn han selv og å ha tilgang til annen informasjon enn de han har sterke bånd til, som vanligvis beveger seg i samme sirkler som vedkommende. På den annen side er informasjon som kommer fra venner, gjerne mer troverdig og til å stole på. Bare å ha sterke bånd kan dermed føre til isolasjon. Det som teller, er et vidt og forgrenet utvidet nettverk. Svake bånd kan fungere som en nettverksbro, et bånd som utgjør den eneste linken mellom to nettverk og kanal for informasjon mellom dem.⁴⁹

Megling

Et annet fruktbart begrep, også dette hentet fra samfunnsvitenskapene, er *megling*. Begrepet har særlig blitt brukt i studier av patron–klient-forhold i Europa og særlig i England. Det går i litteraturen under flere navn og kalles både for «sponsorship», «brokerage» og «secondary patronage». Svenske forskere bruker gjerne det nøytrale ordet «sponsor» om slike aktører, mens fenomenet i dansk historieforskning gjerne omtales som «mægling». På norsk brukes også *megling*, da dette griper essensen i begrepet: en markedsorientert formidling av tilgang og ressurser i et nettverk.

En *megler* er en mellommann i et nettverk. Han eller hun formidler bytte av tjenester, forskjellige former for kapital, informasjon osv. mellom to aktører som er skilt av geografisk eller sosial avstand. Han fører aktører sammen og bidrar til forhandlingene når ressursene byttes. En megler kan være en venn, slektning, klient eller patron eller én patronen hadde et slikt bånd til. Han kan formidle oppover eller nedover sosialt. Dette tar ofte form av sekundære patroner,

at en klients patron selv er klient hos en patron høyere opp på rangstigen. Det som skiller meglere fra agenter og lobbyister, er at de har egne ressurser som de kan bidra med i transaksjonen. Ressursutvekslinger av denne typen kan ofte skape, eller gli over i, korrupsjon. Spesielt når det er korte transaksjoner der tilgang blir byttet mot penger, og ikke et langvarig forhold. Slik sett er megling en rolle eller en funksjon i et nettverk, ikke en egen type nettverksrelasjon.

I europeiske stater i tidlig nytid kunne meglere spille viktige roller i å knytte regionale maktstrukturer til konge og sentraladministrasjon. De mobiliserte støtte for kongen og hans ministere hos den lokale eliten ved å kanalisere kongens gunst og patronasje til venner og klientell i periferien i bytte mot støtte eller informasjon. Dermed ble kongemakten den største patronen, ikke lokale stormenn. Motsatt vei, fra periferien mot sentrum, ga meglere tilgang til kretsen rundt kongen som hadde stor innflytelse på embetsansettelser og andre viktige saker. For embetssøkere og medlemmer av en lokal elite uten egne bekjentskaper nær kongen og maktens sete var det nyttig å kjenne en med tilgang til stormenn eller kongen som kunne legge inn et «godt ord et godt sted».

I norsk sammenheng gir Knut Sprautens artikkel om den rike og mektige kjøpmannen Hans Hornemann i Trondheim i 1750-årene et godt eksempel på hvordan en megler kunne fungere under eneveldet. Sprauten tar for seg Hornemann og det han kaller kjøpmannens «forbindelser» eller «kontakter» i det sentrale embetsverket i København. Han hadde med sine gode kontakter betydelig innflytelse der og satt med den nødvendige ekspertise omkring prosedyrer og fremgangsmåter. Han kunne derfor skaffe seg selv og de av sine venner og familie han formidlet for, gunstige vedtak. Sprauten konkluderer med at storborgerne i Trondheims sterke stilling gjorde dem til viktige alliansepartnere for den dansk-nor-

⁴⁸ Jf. Powell 1991, s. 271 f.

⁴⁹ Granovetter 1973, s. 1360–1380.

Fig. 3. Københavns slott slik det så ut før kong Christian VI rev det ned i 1730-årene og erstattet det med Christiansborg. Slottet var setet for den dansk-norske kongen og hans regjering. Det var dermed fokus for embetsøkere og personer fra oldenborgerriket som ville oppnå embeter eller andre fordeler. For å kunne gjøre det – for å få sin røst hørt i slottets saler – måtte de ofte benytte seg av nettverksforbindelser. (Fra Carl Bruun: Kjøbenhavn. En illustreret skildring af dets historie, mindesmærker og institutioner, København 1890. Etter en original av Peder Hanssøn Resen fra 1679.)

ske staten, som dermed slapp å bygge ut et sterkere regionalt styringsapparat.⁵⁰

Videre lesning

For den som ønsker å lære mer om nettverk og nettverksanalyse, er artikkelsamlingen *Nätverk som social resurs* fra 2003 en god introduksjon til emnet. I tillegg til et teoretisk og metodisk introduksjonskapittel har den flere gode smakebiter på nettverksanalyse i praksis, som dessuten er hentet fra ulike perioder og sammenhenger.⁵¹ En annen god sammenfatning finnes i artikkelsamlingen *Sociala nätverk och fält* fra

2002.⁵² Begge disse bøkene er redigert av svenske historikere som er inspirert av Walter W. Powell. En mer teoretisk og «ikke-powellsk» innfallspport til emnet finner man i CHARLES WETHERELLS oversiktsartikkel «Historical Social Network

⁵⁰ Sprauten 1993, s. 37–42; Kettering 1986, s. 3–39 og 232–238; Eric R. Wolf: Kinship, friendship, and patron–client relations in complex societies, i *Friends, followers and factions: a reader in political Clientilism*, red. Steffen W. Schmidt (Berkeley 1977), s. 167–177.

⁵¹ Hreinsson og Nilson (red.) 2003.

⁵² Gunneriusson (red.) 2002.

Analysis» i *International Review of Social History* fra 1998.⁵³

Min omtalte doktoravhandling fra 2008, *Eliten i Christianias sosiale og politiske nettverk 1680–1750*, inneholder også et lengre historiografisk avsnitt om nettverks-teori. Jeg gjennomgår også teorien og setter opp en praktisk modell som kan brukes på norske samfunn på 1600- og 1700-tallet. Avhandlingen har også tre delstudier som viser hvordan nettverksanalyser utføres i praksis. Den første omhandler den rike og mektige trelasthandleren GJORD ANDERSEN, som var en av de ledende innen Christiania-eliten rundt 1700. Den andre er en av Andersens fullmektiger, den sønderjyske innvandrerer PETER HØYER og hans mislykkede kamp for å etablere seg i denne eliten. Og den tredje omhandler embetsmennene som var tollere i byen mellom 1680 og 1750, deres nettverk og hvordan de brukte det i sin embetsgjerning.

Min avhandling viser at Christiania mellom 1680 og 1750 hadde en relativt liten elite sammensatt av de ledende kjøpmennene og embetsmennene i byen. Det var et sammenhengende sosialt rom med liten grad av sosialt skille mellom de to stendene. Nettverkene deres var i tillegg til at de var horisontale, også sterkt preget av vertikale venns-kapsrelasjoner. Jeg viser også hvordan aktører i Christiania bygde nettverksrelasjoner til stormenn som en bevisst del av deres politiske virksomhet. Det var en metode for å påvirke beslutningsprosessen, både lokalt i Christiania og i oldenborgerstatens hovedstad København.

Fig. 4. Storkjøpmannen Gjord Andersens selv-sikre signatur.

For slektsforskere og genealoger som arbeider med middelalderkilder og som ønsker å ta i bruk nettverksanalyse som en del av sine arbeider, vil jeg, i tillegg til de svenske innføringsbøkene, anbefale artiklene fra Adelsprosjektet og Jo Rune Ugulens avhandling. Disse tar studiet av uformelle bånd med i sine analyser av aktører, slekter og styringsverk. For perioden etter 1500 vil flere av de omtalte artiklene og bøkene kunne bidra til studiet av eliten, men det er færre direkte eksempler for samfunnslagene under eliten, med et visst unntak for min og Solveig Fagerlunds avhandlinger. For de aller lavest på samfunnets rangstige er det ingen; forhåpentligvis vil Mette Vårdals forskning rette på dette. Dette bedrer seg noe når vi kommer ut på 1800-tallet, blant annet med Lundins avhandling om arbeiderne i Limhamn.

Avslutning

Nettverksanalyse er i bunn og grunn undersøkelser av uformelle bånd mellom mennesker. Det er undersøkelser av disse båndenes art, styrke og varighet. Nettverksanalysens styrke er at den gir alle som studerer samfunn og mennesker i fortiden, verktøy til å synliggjøre og beskrive uformelle sosiale relasjoner, noe som gir et klarere og mer fullstendig bilde av hvordan maktfordeling og beslutningsprosesser artet seg i disse samfunnene. Den gir også et dypere bilde av enkeltpersoners karrierer, handlingsrom og sosiale virksomhet og av rollen faktorer som familie, vennskap og klientilisme spilte i dette. Nettverksforskningen har derfor kunnet bidra med spennende og nyskpende resultater og har vist en ofte skjult og forbigått dimensjon i historien. En sentral, om enn banal, innsikt er at nettverk var viktige. De var av stor betydning for dem som levde før, og det er et nyttig og fruktbart begrep for dem som i ettertid ønsker å studere den sosiale dynamikken og maktforholdene i samfunnene de levde i.

⁵³ Wetherell 1998.

Litteratur

- Barnes, J. A. 1954: Class and Committees in a Norwegian Island Parish. *Human Relations* 7, s. 39–58.
- Bourdieu, Pierre 1995: *Distinksjonen*. Oslo.
- Bull, Ida 1998: *De trondhjemske handels-husene på 1700-tallet: slekt, hushold og forretning*. Doktoravhandling i historie ved NTNU. Trondheim.
- Dahl, Ottar 2001: Genealogi og historieforskning i Norge etter annen verdenskrig. *Norsk slektshistorisk tidsskrift* XXXVIII, s. 121–128.
- Danielsen, Arild 1998: Kulturell kapital i Norge. *Sosiologisk tidsskrift* 1–2/1998, s. 76–95.
- Droste, Heiko 2001: «A diplomat's network in 17th century Sweden». Innlegg på Det 24. nordiske historikermøde, Aarhus 9.–13. august 2001.
- Fagerlund, Solveig 2002: *Handel og vandel. Vardagslivets sociala struktur ur et kvinnoperspektiv. Helsingborg ca 1680–1709*. Lund.
- Fossen, Anders Bjarne 1978: *Jørgen Thor-møhlen: forretningsmann, storreder, finansgeni*. Bergen.
- Frydenlund, Bård 2002: *Stor af Stand, Større af Velstand – innblikk i Christiania-elitens makthegemoni 1750–1814. Om samfunnslag, nettverk og konflikter med utgangspunkt i Nordmarksgodsets aktører*. Hovedoppgave i historie ved Universitetet i Oslo.
- 2009: *Stormannen Peder Anker*. Oslo.
- Granovetter, Mark S. 1973: The strength of weak ties. *American Journal of Sociology* vol. 8, nr. 6, s. 1360–1380.
- Hasselberg, Ylva 1999: Nätverk är ingen tebjudning! I *Nätverk i historisk forskning – metafor, metod eller teori*. Red. Peter Aronsson, Solveig Fagerlund og Jan Samuelsson. Växjö, s. 12–17.
- Gunneriusson, Håkan (red.) 2002. *Sociala nätverk och fält*. Uppsala.
- Holmsen, Andreas 1946: *Fra Linderud til Eidsvold verk*. Bd. 1. *Grunnleggelsen av Linderudgodset – tiden inntil 1742*. Oslo.
- Hommerstad, Marthe 2012: *Politiske bønder. Bondepolitikk og Stortinget 1815–1837*. Doktoravhandling i historie ved Universitetet i Oslo.
- Hreinsson, Einar 2003: *Nätverk och nepotism. Den regionala förvaltningen på Island 1770–1870*. Göteborg.
- Hreinsson, Einar og Tomas Nilson 2003 (red.): *Nätverk som social resurs. Historiska exempel*. Lund.
- Kettering, Sharon 1986: *Patrons, Brokers and Clients in Seventeenth Century France*. New York.
- Koskinen, Ulla 2005: Friends and brothers. Rhetoric of friendship as a medium of power in late 16th-century Sweden and Finland. *Scandinavian Journal of History* vol. 30, nr. 3/4, s. 238–248.
- Leistad, Geirr I. 1997: Nesøya og Nesøygodssets eiere i middelalderen og tidlig nytid. *Asker og Bærum historielags årsskrift* 37 (1997), s. 311–346.
- Lind, Gunner 1996: Great friends and small friends: Clientilism and the power elite. I *Power elites and state building*. Red. Wolfgang Reinhard. Oxford, s. 133–147.
- 1999: Introduktion til formel netværksanalyse. I *Nätverk i historisk forskning – metafor, metod eller teori*. Red. Peter Aronsson, Solveig Fagerlund og Jan Samuelsson. Växjö, s. 45–59.
- 2009: [Anmeldelse av] Ola Teige: *Eliten i Christianias sosiale og politiske nettverk 1680–1750*. *Historisk tidsskrift* 88, s. 493–496.
- Lundin, Johan 2007: *Näten på Limhamn. Sociala relationer i ett lokalsamhälle 1870–1914*. Doktoravhandling i historie ved Lunds Universitetet.
- Løberg, Lars 1997: En sosio-demografisk krise – slekten Dall i fire generasjoner. *Norsk slektshistorisk tidsskrift* XXXVI, s. 143–157.
- 2001: Norsk genealogi i det 21. århundre. *Norsk slektshistorisk tidsskrift* XXXVIII, s. 129–135.
- Løberg, Lars og Tor Weidling 1989–90: Ikke ett, men to Kalips-gods. *Norsk slektshistorisk tidsskrift* XXXII, s. 89–121.
- Magnúsdóttir, Auður 2003: Álskas, giftas, stötta, sláss. Om svaga och starka län-

- kar som politisk resurs på Island 1180–1270. I Hreinsson og Nilson (red.) 2003, s. 61–82.
- Oja, Linda og Karin Sennefelt 2006: En ny historia varifrån? Om perspektivvalet i forskning om tidigmodern tid. (Svensk) *Historisk tidskrift* 126, nr. 4, s. 803–811.
- Padgett, John F. og Christopher K. Ansell 1973: Robust Action and the Rise of the Medici. *American Journal of Sociology* 98, nr. 6, s. 1259–1319.
- Powell, Walter W. 1991: Neither market nor hierarchy: network form of organization. I *Markets, hierarchies and networks. The coordination of social life*. Red. Grahame Thompson, Jennifer Frances, Rosalind Levačić og Jeremy Mitchell. London, s. 183–192.
- Pryser, Tore 1974: *Thranittene i Ullensaker: en sosialhistorisk analyse*. Hovedoppgave i historie ved Universitetet i Oslo.
- Rian, Øystein 1990: Giftermål og familie som elitedannende faktorer i 1600-tallets Bratsberg. *Historisk tidsskrift* 4/1990, s. 471–483.
- 1997: *Bratsberg på 1600-tallet. Stat og samfunn i symbiose og konflikt*. Oslo.
- 2003: *Embetsstanden i dansketida*. Oslo.
- Ringsby, Per Jostein 2011: *40 års kamp for fred. Tre fredsforeninger i Skandinavia 1882–1922*. Doktoravhandling i historie ved Universitetet i Oslo.
- Ruyter, Knut W. 2009: Papirmester Diderich Reuter (1698–1762) på Sagene. «En ganske fattig Mand» – innvandret håndverker med stor familie. *Norsk slekthistorisk tidsskrift* XLII, s. 127–148.
- Sigurðsson, Jón Viðar 2010: *Den vennlige vikingen. Vennskapets makt i Norge og på Island 900–1300*. Oslo.
- Simonsson, Örjan 1999: Nätverk och rum. I *Nätverk i historisk forskning – metafor, metod eller teori*. Red. Peter Aronsson, Solveig Fagerlund og Jan Samuelsson. Växjö, s. 60–102.
- Småberg, Tomas 2003: Lokal makt och lokala nätverk. En undersökning kring det medeltida frälsets nätverk i Västergötland ca 1390–1520. I Hreinsson og Nilson (red.) 2003, s. 83–101.
- Sprauten, Knut 1993: Hans Hornemann; med embetsverket i lomma. I *Årbok for Trøndelag folkemuseum* 1993, s. 37–42.
- Subrahmanyam, Sanjay 1996: *Merchant networks in the Early Modern world*. Aldershot.
- Teige, Ola 2002: Den mislykkede klienten. Garnisonsauditor Gottfried Coppy og slekten Coppy i Norge. *Norsk slekthistorisk tidsskrift* XXXVIII, s. 198–212.
- 2008: *Eliten i Christianias sosiale og politiske nettverk 1680–1750*. Doktoravhandling i historie ved Universitetet i Oslo.
- Ugulen, Jo Rune 2008: «... alle the knaber ther inde och sædescwenne ...». Ei undersökning i den sosiale samansetjinga av den jordeigande eliten på Vestlandet i mellomalderen. Lett revidert utgave. Doktoravhandling i historie ved Universitetet i Bergen.
- Vigerust, Tore H. 1997a: *Aspa-seminaret. Sandvika 25 oktober 1996, Kristiansund 6–7 september 1997*. Oslo.
- 1997b: Eldre og nyere prosopografi til norsk middelalder (inntil 1537). *Norsk slekthistorisk tidsskrift* XXXVI, s. 87–93.
- 1999: *Benkestokk-seminaret. Meløy 14–15 august 1999*. Oslo.
- Vogt, Carl Emil 2010: *Nestekjærlighet som realpolitikk. Fridtjof Nansens humanitære og internasjonale prosjekt 1920–1930*. Doktoravhandling i historie ved Universitetet i Oslo.
- Weidling, Tor 2002: Ætt og klient. Slektskapets betydning for karriere i tidlig nytid. *Norsk slekthistorisk tidsskrift* XXXVIII, s. 81–98.
- Wetherell, Charles 1998: Historical Social Network Analysis. *International Review of Social History* 43, s. 125–144.
- Wolf, Eric R. 1977: Kinship, friendship, and patron–client relations in complex societies. I *Friends, followers and faction. A reader in political Clientilism*. Red. Steffen W. Schmidt. Berkeley, s. 167–177.